

Prokuroru lomas vadlīnijas

(pieņemtas 1990. gadā)

Prokuroru lomas vadlīnijas

Pieņēmis 8. Apvienoto Nāciju Organizācijas Kongress par noziegumu novēršanu un apiešanos ar tiesībpārkāpējiem, Havanā, Kubā no 1990. gada 27. augusta līdz 7. septembrim

Tā kā Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtos pasaules tautas apliecina, *inter alia*, savu apņēmību radīt apstākļus, kuros var uzturēt tiesisko kārtību, un par vienu no saviem mērķiem pasludina starptautiskās sadarbības sasniegšanu, kas veicinātu respektu pret cilvēka tiesībām un pamatbrīvībām bez atšķirības pēc rases, dzimuma, valodas vai reliģijas pazīmēm,

tā kā Vispārējā cilvēka tiesību deklarācija iemieso principus par vienlīdzību likuma priekšā, nevainības prezumpciju un tiesībām uz taisnīgu un publisku procesu neatkarīgā un objektīvā tiesā,

tā kā tomēr bieži pastāv atšķirība starp šo principu pamatā esošo mērķi un reālo situāciju,

tā kā tieslietu administrācijai (tiesvedībai) ikvienā valstī jābūt šo principu iedvesmotai un jāpieliek pūles, lai tos pilnībā īstenotu dzīvē,

tā kā prokuroriem ir nozīmīga loma tieslietu administrācijā (tiesvedībā) un noteikumiem par viņu nopietno pienākumu izpildi būtu jāveicina viņu respekts pret augstāk minētajiem principiem un atbilstība tiem, tādējādi dodot savu ieguldījumu taisnīgā un objektīvā kriminālā tiesvedībā un efektīvā pilsoņu aizsardzībā pret noziegumiem,

tā kā ir svarīgi nodrošināt, lai prokuroriem būtu profesionālā kvalifikācija, kas ir nepieciešama viņu funkciju izpildei, lai apkarotu noziedzību, īpaši tās jaunās formas un dimensijās, izmantojot uzlabotas komplektēšanas metodes, juridisko un profesionālo apmācību, apgādājot ar visiem nepieciešamajiem līdzekļiem pienācīgai viņu funkciju izpildei,

tā kā Ģenerālā Asambleja ar savu 1979. gada 17. decembra rezolūciju Nr. 34/169 pieņēma Tiesību sargāšanas amatpersonu uzvedības kodeksu pēc 5. Apvienoto Nāciju Organizācijas Kongresa par noziegumu novēršanu un apiešanos ar tiesībpārkāpējiem rekomendācijām,

tā kā savā 16. rezolūcijā 6. Apvienoto Nāciju Organizācijas Kongress par noziegumu novēršanu un apiešanos ar tiesībpārkāpējiem aicināja Noziegumu novēršanas un kontroles komiteju ietvert savās prioritātēs vadlīniju izstrādāšanu par tiesnešu neatkarību un tiesnešu un prokuroru izvēli, profesionālo apmācību un statusu,

tā kā 7. Apvienoto Nāciju Organizācijas Kongress par noziegumu novēršanu un apiešanos ar tiesībpārkāpējiem pieņēma Pamatprincipus par tiesas varas neatkarību, kurus tālāk apstiprināja Ģenerālā Asambleja tās 1985. gada 29.

novembra rezolūcijā Nr. 40/32 un 1985. gada 13. decembra rezolūcijā Nr. 40/146,

tā kā Deklarācija par justīcijas pamatprincipiem noziegumu un varas ļaunprātīgas izmantošanas upuriem iesaka pasākumus, kuri ir jāveic starptautiskajā un nacionālajā līmenī, lai noziegumu upuriem uzlabotu tiesvedības, taisnīgas attieksmes, restitūcijas, kompensācijas un palīdzības pieejamību,

tā kā 7. Kongresa 7. rezolūcijā Komiteja tika aicināta apsvērt vadlīniju nepieciešamību, kas, *inter alia*, attiecas uz prokuroru atlasī, profesionālo apmācību un statusu, viņu gaidāmajiem uzdevumiem un uzvedību, līdzekļiem, kas palielina viņu ieguldījumu kriminālās tieslietu sistēmas raitas darbības veicināšanā un viņu sadarbību ar policiju, pilnvaru darbības ietvarus un viņu lomu kriminālajā procesā, un par tālāko atskaiti par to Apvienoto Nāciju Organizācijas Kongresam,

zemāk izklāstītās Vadlīnijas, kas ir izveidotas, lai palīdzētu Dalībvalstīm to uzdevumā nodrošināt un sekmēt prokuroru efektivitāti, bezpartejiskumu un godīgumu kriminālajā procesā, Valdībām ir jārespektē un jāņem vērā, savas nacionālās likumdošanas un prakses ietvaros jāvērs uz tām prokuroru, kā arī citu personu, tādu kā tiesneši, advokāti, izpildvaras, likumdevēju darbinieku un valsts prokurorus, bet tās tāpat attiecas piemērotos gadījumos arī uz prokuroriem, kas ir iecelti uz *ad hoc* (Latīn. - dotajam gadījumam) pamatiem.

Kvalifikācija, atlase un apmācība

1. Personām, kuras tiek izvēlētas par prokuroriem, ir jābūt godīgiem un spējīgiem indivīdiem ar atbilstošu apmācību un kvalifikāciju.
2. Valstīm ir jānodrošina, lai:
 - (a) prokuroru atlases kritēriji ietvertu garantijas pret izvēli, kas balstīta uz vienpusību un aizspriedumiem, tie izslēgtu diskrimināciju pēc rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās, sociālās vai etniskās izcelsmes, mantiskā, dzimšanas, ekonomiskā vai cita statusa, izņemot, ka netiek uzskatīta par diskrimināciju prasība, ka prokurora amata kandidātam ir jābūt attiecīgās valsts pilsonim;
 - (b) prokuroriem būtu atbilstoša izglītība un apmācība, viņi jāiepazīstina ar to amata ideāliem un ētiskajiem pienākumiem, konstitucionālo un likumīgo aizdomās turētā un cietušā tiesību aizsardzību, cilvēka tiesībām un pamatbrīvībām, kuras atzīst nacionālās un starptautiskās tiesības.

Statuss un dienesta noteikumi

3. Prokuroriem, kā svarīgām tieslietu administrācijas (tiesvedības) amatpersonām, visos laikos ir jāizturas ar viņu profesijai nepieciešamo cieņu un godu.

4. Valstīm ir jānodrošina, lai prokurori būtu spējīgi pildīt savus profesionālos pienākumus bez iebaidīšanas, šķēršļiem, traucējumiem, prettiesiskās iejaukšanās vai neattaisnotas civilās, kriminālās vai citas atbildības draudiem.
5. Varas institūcijām ir fiziski jāaizsargā prokurori un viņu ģimenes, ja tiek apdraudēta viņu personīgā drošība prokurora pienākumu pildīšanas rezultātā.
6. Ar likumu vai publicētiem noteikumiem ir jānosaka saprātīgi prokuroru dienesta noteikumi, atbilstoša samaksa un, ja nepieciešams, viņu atrašanās ilgums amatā, pensija un pensijas vecums.
7. Prokuroru paaugstināšanai amatā, kur šāda sistēma pastāv, ir jābūt balstītai uz objektīviem faktoriem, īpaši uz viņu profesionālo kvalifikāciju, spējām, taisnīgumu un pieredzi. Par paaugstinājumu jālemj saskaņā ar taisnīgu un objektīvu procedūru.

Izteikšanās un asociāciju brīvība

8. Prokuroriem, tāpat kā pārējiem pilsoņiem, ir tiesības uz izteikšanās, ticības, asociāciju un apvienību brīvību. Īpaši viņiem jābūt tiesībām piedalīties sabiedriskajās diskusijās par likumu jautājumiem, tiesvedības, kā arī cilvēka tiesību veicināšanu un aizsargāšanu. Prokuroriem ir tiesības pievienoties vai veidot nacionālās vai starptautiskās organizācijas un apmeklēt to sapulces, neciešot profesionālās neērtības, kam par iemeslu būtu viņu likumīgā darbība vai viņu līdzdalība likumīgās organizācijās. Izmantojot šīs tiesības, prokuroriem ir vienmēr jāizturas atbilstoši likumam un viņu profesijas atzītiem standartiem un ētikai.
9. Prokuroriem ir jāļauj brīvi veidot un pievienoties profesionālajām asociācijām un citām organizācijām, kas pārstāv viņu intereses, veicina viņu profesionālo apmācību un aizsargā viņu statusu.

Loma kriminālprocesā

10. Prokurora amats ir stingri jāatdala no tiesas funkcijām.
11. Prokuroriem ir jāpilda aktīva loma kriminālajā procesā, ieskaitot vajāšanas uzsākšanu, un, ja likums atļauj, vai tas atbilst vietējai praksei nozieguma izmeklēšanā, šīs izmeklēšanas likumīguma uzraudzīšanā, tiesas lēmumu izpildes uzraudzīšanā un citu funkciju, kā sabiedrisko interešu pārstāvju, izpildē.
12. Prokuroriem saskaņā ar likumu ir jāpilda savi pienākumi taisnīgi, konsekventi, bez kavēšanās, jārespektē un jāaizsargā cilvēka cieņa un jāatbalsta cilvēka tiesības, tādējādi palīdzot nodrošināt atbilstošu procesu un raitu kriminālās tiesvedības sistēmas funkcionēšanu.
13. Pildot savus pienākumus, prokuroriem ir:

(a) jāveic savas funkcijas bezpartejiski un jāizvairās no jebkāda veida politiskās, sociālās, reliģiskās, rases, kultūras, dzimuma vai jebkura cita veida diskriminācijas;

(b) jāaizsargā sabiedrības intereses, jādarbojas objektīvi, atbilstoši jāņem vērā aizdomās turētā un cietušā stāvoklis un jāpievērš uzmanība visiem atbilstošiem apstākļiem, neskatoties uz to, vai tie darbojas aizdomās turētā labā vai ne;

(c) konfidenciāli jāglabā lietas, kuras atrodas viņu rīcībā, ja vien pienākumu pildīšana vai tiesvedības vajadzības nenosaka citādāk;

(d) jāizvērtē cietušā uzskati un intereses, ja ir skartas viņa personiskās intereses, un jānodrošina, lai cietušais būtu informēts par viņa tiesībām saskaņā ar Deklarāciju par justīcijas pamatprincipiem noziegumu un varas ļaunprātīgas izmantošanas upuriem.

14. Prokurori nedrīkst uzsākt vai turpināt vajāšanu vai viņiem ir jāpieliek visas pūles, lai apturētu procesu, ja objektīva izmeklēšana parāda, ka apsūdzība nav pamatota.

15. Prokuroriem ir jāveltī atbilstoša uzmanība to noziegumu vajāšanai, kurus ir pastrādājušas valsts amatpersonas, īpaši korupcijai, varas ļaunprātīgai izmantošanai, nopietniem cilvēka tiesību pārkāpumiem un citiem noziegumiem, kurus atzīst starptautiskās tiesības, ja to atļauj likums vai tas atbilst vietējai praksei.

16. Ja prokurori iegūst pierādījumus pret aizdomās turētajiem, par kuriem viņi zina vai pamatoti tic, ka tie ir iegūti, pielietojot nelikumīgas metodes, kas ir aizdomās turētā cilvēka tiesību nopietns pārkāpums, īpaši, ja tikusi izmantota spīdzināšana vai cietsirdīga, nehumāna vai pazemojoša izturēšanās vai sods, vai cits cilvēka tiesību pārkāpums, prokuroriem ir jānoraida šādu pierādījumu izmantošana pret jebkuru citu personu, izņemot tās, kuras izmantoja šādas metodes, vai atbilstoši par to jāinformē tiesa un jāspēr visi nepieciešamie soļi, lai nodrošinātu, ka tie, kas ir atbildīgi par šādu metožu izmantošanu, tiktu saukti pie atbildības.

Lemjošās funkcijas

17. Valstīs, kurās prokuroriem ir uzticētas izlemšanas funkcijas, likumam vai publicētiem noteikumiem vai normām ir jāparedz vadlīnijas, kuras nodrošinātu taisnīgumu un pieejas patstāvīgumu, pieņemot lēmumus kriminālvajāšanas procesa laikā, ieskaitot kriminālvajāšanas uzsākšanu un atteikšanos no tās.

Kriminālvajāšanas alternatīvas

18. Saskaņā ar nacionālo likumdošanu prokuroriem ir atbilstoši jāapsver iespēja atteikties no vajāšanas, nosacīti vai beznosacīti pārtraukt procesu vai izņemt krimināllietu no oficiālās tiesvedības sistēmas, pilnībā respektējot aizdomās turēto un cietušo tiesības. Šajā nolūkā Valstīm ir pilnībā jāizpēta alternatīvā procesa iespējas, kas ne tikai samazinātu tiesu lielo slodzi, bet arī

samazinātu pirmstiesas aizturēšanas, apsūdzības izvirzīšanas un notiesāšanas kauna traipa uzlikšanas, kā arī apcietinājuma iespējamās negatīvās sekas.

19. Valstīs, kurās prokurori ir apveltīti ar lemjošajām pilnvarām lēmumu pieņemšanā par kriminālvajāšanas uzsākšanu pret nepilngadīgo, īpaši ir jāņem vērā tiesībpārkāpuma veids un smagums, sabiedrības aizsardzība un nepilngadīgā personība un iepriekšējā pieredze. Pieņemot šādu lēmumu, prokuroriem ir īpaši jāapsver vajāšanas pieejamās alternatīvas saskaņā ar atbilstošo nepilngadīgo tiesvedības likumdošanu un kārtību. Prokuroriem ir jāpieliek visi spēki, lai uzsāktu vajāšanu pret nepilngadīgajiem tikai pašos nepieciešamākajos gadījumos.

Attiecības ar citām Valdības iestādēm un institūcijām

20. Lai nodrošinātu kriminālvajāšanas taisnīgumu un efektivitāti, prokuroriem ir jācenšas sadarboties ar policiju, profesionālajiem advokātiem, sabiedriskajiem aizstāvjiem un visām Valdības iestādēm un institūcijām.

Disciplinārais process

21. Disciplinārām apsūdzībām pret prokuroriem ir jābūt balstītām uz likumu un likumpakļautības aktiem. Sūdzības pret prokuroriem, kurās apgalvots, ka viņi ir rīkojušies pilnīgi neatbilstoši profesionālajiem standartiem, ir jāizskata ātri un taisnīgi saskaņā ar atbilstošu procesu. Prokuroriem ir tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu. Jābūt iespējai lēmumu pārskatīt neatkarīgā institūcijā.

22. Disciplināram procesam pret prokuroriem ir jāgarantē objektīvs novērtējums un lēmums. Tie jāizlemj saskaņā ar likumu, profesionālās uzvedības kodeksu, citiem noteiktiem standartiem un ētiku un šo Vadlīniju gaismā.

Vadlīniju pildīšana

23. Prokuroriem ir jārespektē šīs Vadlīnijas. Viņiem arī jāpieliek visi savi spēki, lai novērstu un aktīvi pretotos to jebkādi pārkāpšanai.

24. Prokuroriem, kuriem ir pamats uzskatīt, ka ir notikusi vai notiks šo Vadlīniju pārkāpšana, ir par to jāziņo augstākstāvošajām amatpersonām un, ja nepieciešams, citām atbilstošām varas institūcijām vai iestādēm, kurām ir kontroles un tiesību atjaunošanas pilnvaras.